

New Perspectives on Sogdian Societies in North China

Morteza Hessari¹ ; Azar Sarmadijou²

Type of Article: **Research**

Pp: 155-172

Received: 2025/01/13; Revised: 2025/03/09; Accepted: 2025/03/12

 <https://doi.org/10.22034/PJAS.1240>

Abstract

Since the Achaemenid period, Iranians, as rulers of part of the Silk Road, played a critical role in maintaining the security and infrastructure of this trade network. The Sogdians, as representatives of the eastern Iranian cultural sphere, held a particularly influential role in trade and intercultural communications from the mid-third century to the eighth century CE. Beyond their activities as merchants along the Silk Road, the Sogdians developed a form of “Silk Peace Diplomacy,” establishing a sustained presence in Chinese territories. As one of the prominent eastern Iranian groups, Sogdian merchants promoted a diplomacy of coexistence along the Silk Road. In particular, findings from northern China over the past two decades highlight the tangible and diplomatic dimensions of the Sogdian presence, emphasizing their pivotal role in what may be termed the “Silk Peace.” Archaeological excavations in northern China—notably the discovery of Sogdian family tombs—although initially reported through preliminary studies, reveal important aspects of Sogdian inscriptions, artistic expressions, spiritual beliefs, and especially mural paintings. These findings provide invaluable insight into the Sogdians’ integration into Chinese society. The primary objective of this research is to introduce the newly uncovered Sogdian cultural materials in northern China to the broader scholarly community concerned with Iranian cultural history, and to illustrate the significance of the Sogdians’ presence within their new geographical context in China. The research findings demonstrate the evolution of Sogdian communities in northern China from initially closed, self-contained groups to more open societies engaging in dynamic cultural interactions with the Chinese. It appears that the Sogdians initially migrated to China as families of artists, craftsmen, and merchants. Over time, they integrated into Chinese society while maintaining distinct aspects of their Iranian heritage, thus shaping an enduring pattern of cultural exchange between the Sogdian and Chinese civilizations.

Keywords: Sogdian, North China, Wall Painting, Stone Painting, Cultural Interaction.

Parseh Journal of Archaeological Studies (PJAS)
Journal of Archeology Department of
Archeology Research Institute, Cultural
Heritage and Tourism Research
Institute (RICTH), Tehran, Iran

Publisher: Cultural Heritage and
Tourism Research Institute (RICTH).

Copyright © 2025 The Authors.
Published by Cultural Heritage and
Tourism Research Institute (RICTH).
This work is licensed under a
Creative Commons Attribution-
NonCommercial 4.0 International
license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial
uses of the work are permitted, provided
the original work is properly cited.

© The Author(s)

1. Professor, Department of Prehistoric Archeology, Cultural Heritage and Tourism Research Institute (RICTH), Tehran, Iran (Corresponding Author). **Email:** m.hessari@richt.ir
2. Ph.D. in Ancient Languages, Researcher in Iranology Foundation, Hamadan Branch, Hamadan, Iran.

Citations: Hessari, M. & Sarmadijou, A., (2025). “New Perspectives on Sogdian Societies in North China”. *Parseh J Archaeol Stud.*, 9(31): 155-172. <https://doi.org/10.22034/PJAS.1240>

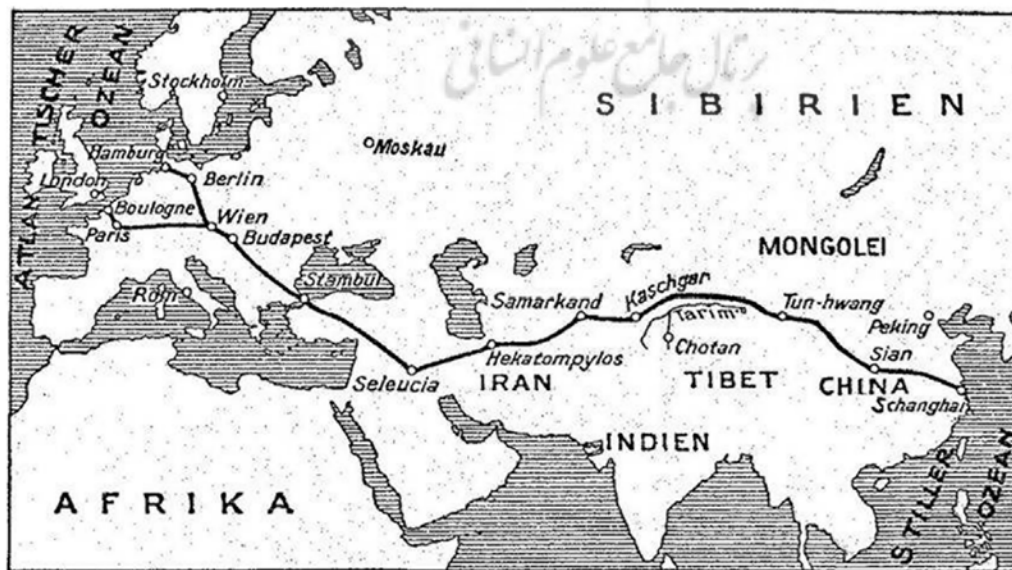
Homepage of this Article: <https://journal.richt.ir/mbp/article-1-1240-en.html>

Introduction

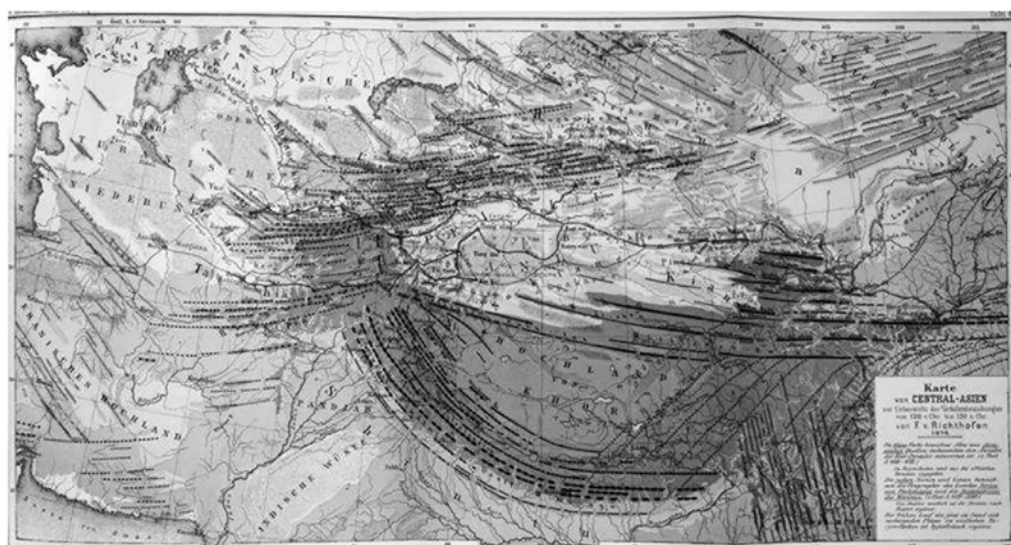
The Silk Road is a commercial, cultural, and communication superhighway named by the German geographer Ferdinand von Richthofen (1833–1905), rooted in colonialist intentions. This historical-economic and cultural route began in western China, passed through Central Asia, the Greater Iranian cultural zone in West Asia, and the Mediterranean region, ultimately reaching Europe. In the 20th century, the importance and study of the Silk Road grew, with significant contributions by researchers in Turfan and archaeological studies led by Aurel Stein and Sven Hedin (Richthofen, 1877; Hopkirk, 1980; Trümpler, 2008; Chin, 2013), (Map 1).

Given its vast land and sea span, Iran held a central position in commercial-cultural interactions along the Silk Road. However, at times, its influence diminished compared to certain foreign traders (Qin, 2024: 118). The importance of the Sogdians is well-documented in Chinese annals and various travelogues (Belenizki, 1980:7–8; Feltham, 1986), (Map 2). The Sogdians were an ancient Eastern Iranian people, geographically situated between Ancient Iran and China. Sogd was located along the Zarafshan River, including the oases of Panjikent and Samarkand, between the Amu Darya to the north and Syr Darya to the south. In some historical phases, its geography extended to oases like Bukhara, Ferghana, and Chach (Tashkent) (de la Vaissière, 2004). The Sogdian economic-cultural network is identifiable through well-positioned relay stations (Map. 3), and cultural interactions between Sogdians and Bactrians can even be traced back to the Late Bronze Age (Teufer, 2003).

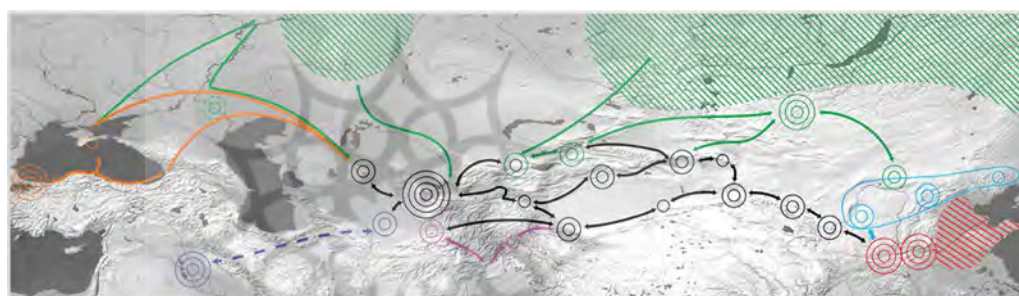
According to sources, the presence of Sogdians in China is confirmed between 206–220 CE. They appeared as families of artisans, craftsmen, and merchants, forming part of the Iranian contributing economically and culturally. Over time, one can trace a cultural dialogue between the Chinese and Sogdian world (Mao, 2023: 616–18; Zhao & Ghazanfari, 2024: 159).

Map. 1: Map of Silk Road road between China and Europe (Hedin, 1938: 231).

Map. 2: Map of Central Asia (Richthofen, 1877).

Map 3. Map of the Sogdian Trading Networks (Source: Étienne de la Vaissière; www.academia.edu/34925626/Map_of_the_Sogdian_trading_networks). Black Route: Represents the extent of the Sogdian trading network across Central Asia, including Gansu, the Sogdians of Merv, and possibly Bactria; Red Zones: Denote the capitals of China and the major silk-producing regions (Henan and Hebi), where small Sogdian communities were also settled. Blue Zone: Indicates the Chinese frontier region and related symbolic areas, where the Sogdians served as key intermediaries in military logistics and horse trade, particularly in southern Ordos, Taiyuan, and Pingcheng. Green Zone: Highlights the main routes and centers of Ortaq trade (notably Yinshan, Ötüken, Ili, and further to Itil in the Volga region), along with areas of fur production (especially sable). Purple Route: Marks the overland route connecting India with Bactria and Khotan—branching westward through the Hindu Kush towards Bamiyan, or eastward through the Karakoram range towards Sogdian and Hellenistic centers around Gilgit. Violet Route: Corresponds to the Sasanian corridor from Merv to Ctesiphon, where Sogdian access to trade may have been restricted. Orange Route: Illustrates the Byzantine-Sogdian route via the western Caucasus passes and the Black Sea region.

The Sogdians maintained their spiritual beliefs and religious practices while adopting a diplomatic approach characterized by peaceful coexistence with host communities. They also absorbed some aspects of Chinese customs, forming a hybrid culture (Marshak, 2002; Grenet & Sims-Williams, 2007; Grenet, 2015). This approach is well documented in northern and western China. The most prominent material evidence is the inclusion of spiritual motifs in Sogdian funerary practices (Zhao & Ghazanfari, 2024: 164–165). This selective cultural assimilation without abandoning their core beliefs represents what is now termed the “Silk Road Cultural Diplomacy of the Sogdians”. This diplomacy is not a sign of religious disloyalty but rather a strategic cultural interaction.

Research Question: The main research question of this study is: How was the material culture of the Sogdians formed, and what cultural interactions does it reveal?

Research Methodology: The methodology of this study is historical-analytical, based on library research. It draws on documented archaeological findings from recent Chinese excavations that demonstrate the Sogdian presence in northern China and seeks to highlight their role in their new geographical context.

Historical Background of Sogd and the Sogdians

The earliest references to the name Sogd appear in Avestan texts and Achaemenid inscriptions. In both Avestan and Old Persian, “Sogd” refers to both a land and its inhabitants. In the inscriptions of Darius (Kent, 1953. DBI. L16. p.117) and Xerxes (Kent, 1953. Xph. L21. p.151), the name “Sogd” (Sug(u)da) appears among the provinces of the Achaemenid Empire, often alongside Bactria, Khwarezm, and Haraiva (ancient Herat), (Gharib, 2007: 12).

In the *Mihr Yasht*, Sogd appears as *suγda*, and in the first chapter of *Vendidad* as *suγda-šayana*- meaning “residence of the Sogdians” (Bartholomae, 1582). In *Vendidad*, Sogd is the second country created by Ahura Mazda. The name always appears alongside -gava, which some scholars interpret as “settlement”, especially small towns (Bartholomae, 510).

In Greek sources, the name appears as *Soghdiane* and *Soghda*. Herodotus includes Sogd in the list of nations under Achaemenid rule and mentions Sogdians among Xerxes’ troops. According to Strabo, Sogd was bounded by the Oxus (Amu Darya) in the south and the Jaxartes (Syr Darya) in the north. Greek writers were particularly impressed by its large cities.

Sogd is also mentioned in Sasanian sources. In the Parthian inscription at the Ka’ba-ye Zartosht by Shapur I, the name appears among the provinces of the Sasanian Empire along with Kushanshahr, Kashgar, and Tashkent (Gharib, 2007: 13).

After the collapse of the Achaemenids by Alexander and the Sasanids by the Arabs, Sogd, like many former imperial territories, underwent significant political, social, and cultural shifts. In later sources, some cities and peoples vanish from records. Samarkand, the capital of Sogd, held a strategic role on the Silk Road between China and the West. Sogdian merchants established numerous colonies along this trade route, as confirmed by Arabic sources and early Islamic historians. Consequently, the Sogdian language gained prominence as a *lingua franca* along the Silk Road (Zarshenas, 2001: 1).

In addition, Manichaeans and Christians, fleeing Sasanian persecution from the third century CE onwards, took refuge in Central Asia. They learned the Sogdian language and eventually reached as far as Chinese Turkestan and beyond Mongolia (Gharib, 2007: 12).

Chinese sources refer to Sogd as “Sute”. The term “Suhe” used in early Chinese texts for the Kush region (possibly pronounced “Sugit”) and may also derive from “Sogd”.

In this respect, the role of the Sogdians in Central Asia may be likened albeit on a smaller scale to that of the Greeks in the ancient world. Many Sogdian manuscripts have been found around Dunhuang and Turfan, underscoring the cultural role of the Sogdian language (Zarshenas, 2001: 2).

Sogd, along with Parthian, Khwarezm, and Bactria, formed part of the Achaemenid 16th satrapy in eastern Iran. In Old Persian inscriptions of Darius I, the land is named “Suguda”, “Sogda”, or “Sogdam” (Müller, 2008: 119). Following the Achaemenid fall and Macedonian incursions despite failing to conquer Sogd some Sogdians migrated eastward into China (Belenizki, 1980; Lurje, 2017: 23; de La Vaissière, 2003).

Archaeological and linguistic evidence shows that the Sogdians established settlements along the Silk Road and in China through a strategy of cultural influence and adaptation a method now referred to as the “Sogdian Silk Road Cultural Diplomacy” (Belenizki, 1980: 7).

From the 2nd century BCE, the Chinese referred to Eastern Iran and Sogd as Kangju (康居), corresponding to the Tashkent area. Buddhist monks were likely the initial transmitters of Chinese awareness about Sogd in the 2nd and 3rd centuries CE. From the late 4th century CE, Sogdian presence is well documented in central China. Inscriptions from Shaanxi province mention Sogdian family names (Sute-hu 粟特胡) alongside those of Tibetans and Xiongnu. Sogdians were active participants in regional conflicts in Shaanxi and Shanxi in the 3rd and 4th centuries, with continued presence in the following centuries.

After the Han dynasty, Iranians lived in Shanxi and central China under official Chinese policy (Xinjiang, 2003: 149; Müller, 2009: 120–21), (Fig. 1). Letters found by Stein from the Han period, discovered in a watchtower near Dunhuang, Gansu Province, provide valuable insights into the lives of Sogdian merchants and their families, their goods, and trade networks (Stein, 1921; Henning, 1948: 605; Grenet & Sims-Williams, 1987), (Fig. 2).

Archaeological Findings of the Sogdians in Northern China

The Sogdians, due to their economic and commercial connections along the Silk Road, became acquainted with the religions, beliefs, and ideologies of the peoples they traded with, such as Christians, Buddhists, Taoists, and Manichaeans. They also interacted with the art and culture of these regions. The most well-known Sogdian artworks have been discovered in Panjikent, Varkasheh, (or Vindad) and Afrasiab. After the discovery by Stein in 1907 (Stein, 1921), the early 21st century witnessed extraordinary findings regarding the presence of the Sogdians in northern China. New findings from northern China have been significant for researchers in understanding the culture and art of the Sogdians, particularly the Iranians, and will be further examined.

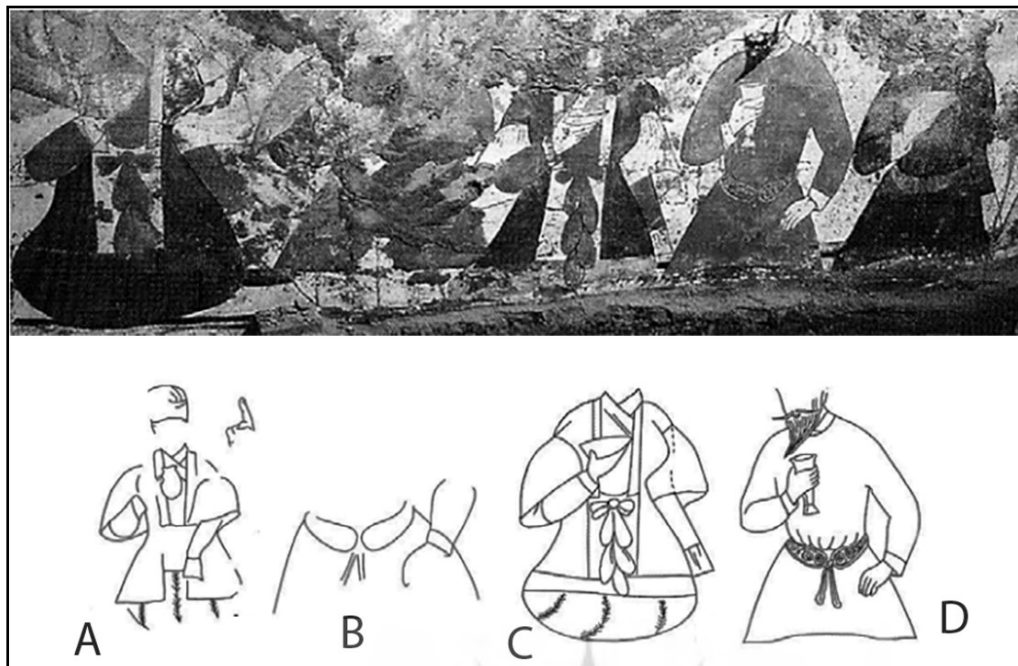

Fig. 1. Banquet scene, Lopnor (Müller, 2008: 128).

Lopnor Wall Paintings in Northern China

The wall paintings from the tombs of the 3rd and 4th centuries AD (likely during the Shanshan Kingdom) in Lopnor, northern China, with their clothing patterns, decorative motifs on utensils, and the postures of figures, indicate depictions of Iranian people. In one such wall painting, five individuals are shown in a banquet scene. The attire, hand gestures, and the depicted clothing are typical of Eastern Iranian dress. In the first and third person from the right, the individuals hold drinking cups in the Eastern Iranian style. The garments and the beard of the second person also reflect Eastern Iranian art. The decorations on the robes of the third and fifth figures are tied with intricate knots. The fourth and fifth figures are somewhat reconstructable (Müller, 2008: 121). Such clothing, vessels, and poses can be well compared with the Sogdian wall paintings from Panjikent, clay statues, and Sogdian rock carvings from the Cuimet Museum in Paris (Azarpay, 1981: 123; Yatsenko, 2012: 102; Compareti, 2012).

Mogao Caves, Dunhuang, Northern China

Near Donghuang, the famous Mogao caves were discovered in the early 20th century. Studies on the Mogao cave complex, conducted by members of the Dunhuang Academy, have divided the caves into two sections: the northern and southern caves. The most famous discoveries, including thousands of Sogdian texts and artworks, were found in the southern caves of Mogao, known for their wall paintings. The northern caves are less attractive due to the large sand dunes covering the area. To date, 248 caves in the northern collection have been excavated (Xinjiang, 2001: 151), (Fig. 3).

Fig. 2: Top scene: Relief depicting Sogdians, Cuimet Museum, Paris (Yatsenko, 2012: 102); Bottom scene: Panjikent (Penjikent) mural (Azarpay, 1981: 123).

Central Plain Tombs, Northern China

Along the eastern Silk Road from Dunhuang, one reaches the Central Plain, where tombs dating from the 6th to 10th centuries AD have been found. In these tombs, ceramic,

metal (gold and silver), clothing, wall paintings, and coins have been discovered. These findings are attributed to various groups such as Persians, Sogdians, and Arabs. The designs and motifs on the textiles confirm the traditional Chinese narrative that the Tang Dynasty favored Iranian attire (Xinjiang, 2001: 152).

Guyuan, Ningxia

In the southern outskirts of Gubowan, Ningxia, archaeologists discovered the tomb of the Sogdian Shi family from the Sui-Tang period. Seven epitaphs belonging to the Shi family were found, and their reading has provided valuable insight into the Sogdians. A sapphire seal with a Middle Persian inscription and a Sogdian silver coin were also found (Wertmann et al., 2016: 5-6).

Tombs of Yu Hong and An Jia

The tomb of Yu Hong, located in Taiyuan, Shanxi, was discovered in 1999, and An Jia's tomb in Xi'an, Shaanxi, was discovered in 2000. According to the epitaphs, Yu Hong was from the Kingdom of Yu, which was located in Central Asia. Yu Hong was a royal official of the Juanjuan Kingdom in Central Asia and served as a representative of the central government (Sabao) overseeing the Sogdian colony (Xinjiang, 2001: 154-155), (Fig. 3).

Fig. 3: Tombs of Yu Hong (Xinjiang, 2001: 154).

An Jia is the Chinese name for a Sogdian noble leader tomb, or Sabao, who lived between 517-579 AD. He belonged to the Northern Zhou Dynasty (557-581 AD) in the Xi'an region, and his tomb was excavated in 2000. According to the inscription found inside the tomb, An Jia passed away in 579 AD at the age of 62. The family originated

from Guzang (Wuwei, Gansu Province), and the inscription mentions that he was a descendant of the legendary Yellow Emperor of China. However, there is evidence that he came from a Sogdian migrant family from Bukhara (Xu, 2019: 821), (Fig. 4).

Fig. 4: Tomb (couch of An Jia) of An Jia (Xu, 2019: 821).

The panels on An Jia's tomb depict scenes in three main colors: red, white, and black. The Sogdians are shown alongside the Chinese and Turks in these images (Fig. 5).

In one panel, An Jia is seated on a platform, drinking with his wife. Another panel shows a formal negotiation with the Turks for an alliance, and there are scenes involving his son learning the duties of his father, Sogdian guests, hunting scenes, and Iranian floral motifs. The footwear is black, the trousers are tucked into the shoes, and the belts are black leather with rectangular buckles (Xu, 2019: 824-26; Yatsenko, 2012: 105-109).

Discussion and Analysis

Based on the sources, it is clear that initially, the Sogdian colonies in China were not integrated into the Chinese administrative system. Over time, the Sogdians continued their activities and gradually gained significant social status in China, especially after the 5th century AD. This rise in power coincided with the strengthening of the Wei Empire, which united with other foreign groups in northern China, including the Toubas from Mongolia. As a result, the Sogdians played an increasingly prominent role in the cultural and commercial sphere of northern China.

The title "Sabao" was used for the leaders of each Sogdian community, and these communities were made up of about 200 families. The Sabao oversaw all matters and appointments within the Sogdian colony. At times, the central government sent special representatives to assist with the administration of these colonies. Yu Hong, for

Fig. 5: Decorative of the stone (Xu, 2019: 823; Yatsenko, 2012: 106).

example, played such a role as a special envoy. Initially, the Sogdians lived in a closed community, marrying only within their own families from Central Asia. However, over time, they developed a multicultural society and formed advanced intercultural relations, especially with the host Chinese society. It is important to note that the primary religious belief of the Sogdians was Zoroastrianism, although other religions such as Mithraism and Buddhism were also present in their rituals (Grenet, 2005; Ashurov, 2020: 15-22).

Newly discovered stone tombs reveal that the role of the Sogdians evolved from peripheral participants to central figures in the cultural and artistic life of China.

Their influence extended beyond economic endeavors to administrative, artistic, and courtly spheres, where they became an integrated part of Chinese culture rather than remaining isolated enclaves. Artistic depictions from northern Chinese tombs show that the Sogdians retained elements of Persian and eastern Iranian (Sogdian) visual culture, particularly in scenes of hunting and dress. Over time, they began to incorporate both Chinese and Iranian fabrics and clothing styles into their attire.

These newly uncovered Sogdian assemblages in China offer a fresh perspective on their presence, particularly during the period in which they engaged in cultural coexistence with the host society while preserving core artistic and religious elements of their homeland. This approach characterized by selective adaptation to local cultural norms illustrates a sophisticated model of cultural integration. Not limited to China, this model was evident across the Silk Road and can be described as a form of Sogdian cultural diplomacy along the Silk Road.

Conclusion

The study of the Sogdians' presence along the Silk Road, particularly in China, provides a clear picture of their cultural diplomacy. Despite maintaining their spiritual beliefs, the Sogdians succeeded in creating a purposeful coexistence with the host society. Archaeological findings such as the Shanshan murals at Lopnor, family inscriptions in Shanxi, and watchtower documents in Dunhuang all indicate a significant Sogdian presence in China. These findings show that the Sogdians played a key role in both trade and cultural exchanges.

The use of Sogdian-derived names in Chinese texts, such as "Sute" and "Sugite", along with the spread of their artworks and religious symbols across China, demonstrates the extensive and influential presence of Sogdian culture. This two-way interaction is a testament to the Sogdians' cultural adaptability and their role in fostering intercultural relations along the Silk Road. Given the ample and documented evidence, the Sogdians are recognized as one of the most influential cultural and civilizational actors in Central Asia and the East, whose legacy continues to impact studies of ancient intercultural relations.

Acknowledgments

The authors extend their sincere gratitude to the anonymous peer reviewers for their insightful critiques and constructive suggestions, which significantly enhanced the clarity and scholarly rigor of this manuscript.

Observation Contribution

This article was completed collaboratively and with the equal cooperation of all authors.

Conflict of Interest

In adherence to ethical publication standards, the authors affirm that there are no conflicts of interest, either personal or financial, that could have influenced the content or conclusions presented in this research.

References

- Ashurov, B., (2020). "Religions and religious space in Sogdian culture: A view from archaeological and written sources". *Sino-Platonic Papers*, (36): 1–41.
- Azarpay, G., (1981). *Sogdian painting: The pictorial epic in Oriental art* (with contributions by: A. M. Belenitskii, B. I. Marshak, & M. J. Dresden). University of California Press. <https://doi.org/10.1525/9780520333727>
- Belenizki, A. M., (1980). *Mittelasiien: Kunst der Sogden*. Leipzig.
- Chin, T., (2013). "The invention of the Silk Road, 1877". *Critical Inquiry*, 40(1): 194–219. <https://doi.org/10.1086/673232>
- Compareti, M., (2012). "Classical elements in Sogdian art: Aesop's fables represented in the mural paintings at Penjikent". *Iranica Antiqua*, 47: 301–316. <https://doi.org/10.2143/IA.47.0.2141966>.
- MacKenzie, D. N., (2000). *Concise Pahlavi dictionary* (M. Mirfakh raei, Trans., 2nd ed.). Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies.
- De La Vaissière, É., (2002). *Histoire des marchands Sogdiens* (pp. 77–85). Paris: Collège de France, Institut des hautes études chinoises.
- De La Vaissière, É., (2005). "Découvertes et mises au point: Mani en Chine au VIe siècle". *Journal Asiatique*, 293(1): 357–378. <https://doi.org/10.2143/JA.293.1.2002085>
- Feltham, H., (1986). *Lions, silks and silver: The influence of Sasanian Persia*. University of Pennsylvania.
- Gharib, B., (2007). *Soghdian studies*. By (M. Shokri fomashi). Tehran. Tahori. (in Persian).
- Grenet, F., (2015). "Zarathustra's time and homeland: Geographical perspectives". In: M. Stausberg et al. (Eds.), *The Wiley Blackwell companion to Zoroastrianism* (pp. 19–29). Wiley Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118785539.ch1>
- Grenet, F. & Sims-Williams, N., (1987). "The historical context of the Sogdian Ancient Letters". In: *Transition periods in Iranian history: Actes du Symposium de Fribourg-en-Brisgau* (22–24 Mai 1985) (pp. 101–122). Leuven: L'Association pour l'avancement des études iraniennes.
- Hedin, S., (1938). *The Silk Road*. London.
- Henning, W. B., (1948). "The date of the Sogdian Ancient Letter". *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 12: 601–615. <https://doi.org/10.1017/S0041977X00083178>

- Hopkirk, P., (1980). *Foreign devils on the Silk Road: The search for lost cities and treasures of Chinese Central Asia*. University of Massachusetts Press.
- Lurje, P., (2017). "Sogdiana i. The name SOGD". *Encyclopædia Iranica*, Retrieved from: <http://www.iranicaonline.org/articles/sogdiana-name>
- Mao, Y., (2023). "The influence of Tang Dynasty's policies on Sogdian commercial networks". *International Conference on Interdisciplinary Humanities and Communication Studies*, 616–621. <https://doi.org/10.54254/2753-7064/4/20220927>
- Marshak, B., (2002). *Legends, tales, and fables in the art of Sogdiana*. Bibliotheca Persica Press.
- Müller, S., (2008). "Sogdier in China um 600 n. Chr. Archäologische Zeugnisse eines Lebens zwischen Assimilation und Identitätsbewahrung". *Nachrichten der Gesellschaft für Natur- und Völkerkunde Ostasiens* (Hamburg), 183–184: 117–148.
- Qin, P., (2024). "The Sogdian rise: Revisiting factors that contributed to the success of Sogdian merchants in Gansu around 313 C.E.". *Proceedings of the International Conference on Global Politics and Socio-Humanities*, 118–122. <https://doi.org/10.54254/2753-7064/29/20230623>
- Richthofen, F. V., (1877). *China: Ergebnisse eigener Reisen und daraufgegründeter Studien*. Berlin.
- Stein, A., (1921). *Serindia: Detailed report of explorations in Central Asia and westernmost China* (Vols. 1–2). Clarendon Press.
- Teufer, M., (2003). "Kulturkontakte zwischen Sogdien und Baktrien am Beginn der Spätbronzezeit: Dargestellt am Grab von Zardča Chalifa". *Mitteilungen der Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte*, 24: 121–140.
- Trümpler, C., (Ed.). (2008). *Das grosse Spiel: Archäologie und Politik zur Zeit des Kolonialismus*. Köln.
- Xinjiang, R., (2001). "New light on Sogdian colonies along the Silk Road: Recent archaeological finds in northern China". *Lecture at the BBAW on 20th September 2001*, 147–160.
- Xu, J., (2019). "The funerary couch of An Jia and the art of Sogdian immigrants in sixth-century China". *The Burlington Magazine*, 161: 820–829.
- Yatsenko, S. A., (2012). "Sogdian costume in Chinese and Sogdian art of the 6th–8th centuries". In: G. Malinowski, A. Paroń, & B. Sz. Szmoniewski (Eds.), *Serica – Da Qin: Studies in archaeology, philology and history of Sino-Western relations* (pp. 101–114).
- Zarshenas, Z., (2001). *Essays on Eastern Middle Iranian languages* (V. Naddaf, Ed.). Tehran: Forouhar. (in Persian).

- Zhao, Y. & Ghazanfari, K., (2024). “The burial and mourning rituals of the Sogdians on the basis of Chinese historiographies”. *Historical Sciences Studies*, 16(1): 155–180.

دیدگاه‌های نو درباره جوامع سغدیان در شمال چین

مرتضی حصاری^I؛ آذر سرمدی جو^{II}

نوع مقاله: پژوهشی
صص: ۱۷۲ - ۱۵۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۲۴؛ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۲

شناسه دیجیتال (DOI): <https://doi.org/10.22034/PJAS.1240>

چکیده

از دوره هخامنشیان تاکنون، ایرانیان به عنوان حاکمان بخشی از مسیر تجارت راه ابریشم، نقش امنیتی و پشتیبانی مسیر را برای کسب سود اقتصادی و ارتباطات فرهنگی در داخل سرزمین حاکمیتی خود انجام داده‌اند و چین تا اروپا را به هم متصل می‌کرده‌اند. سغدیان، به عنوان بخشی از حاکمیت شرق ایران، دارای نقش تأثیرگذار از اواسط قرن سوم تا هشتم میلادی، در تجارت و ارتباطات بین منطقه‌ای برعهده داشتند و به نوعی در کنار تجارت راه ابریشم، آن را به شکل حضور در سرزمین چین به دیپلماسی صلح ابریشم، برای حضور خودشان تبدیل کرده‌اند. بازرگانان سغدی به عنوان یکی از گروه‌های ایرانی شرقی، همواره گونه‌ای از دیپلماسی همزیستی جاده ابریشم پیش بردند، که از یک‌سوی با شناخت قدرت اقتصادی تجارت راه ابریشم، با هدف کسب منفعت اقتصادی، و از سوی دیگر صلح و دوستی میان سرزمین چین و اقوام دیگر این مسیر استفاده کردند، تا جایگاه خود را تثبیت کنند. یافته‌های باستان‌شناسی سغدیان از گذشته موردتوجه محققان غربی و شرقی قرار گرفته و به نوعی تاریخ هنر آن‌ها را معرفی کردند؛ در این میان یافته‌های جدید در دو دهه گذشته، شمال چین واقعیت حضور شایسته و دیپلماسی صلح ابریشم سغدیان را مورد تأکید قرار می‌دهد. در این میان یافته‌های به دست آمده از کاوش‌های باستان‌شناسی شمال چین -از جمله یافته‌های قبور خانواده‌های سغدی- هرچند به صورت گزارش‌های اولیه، موردتوجه کاوشگران قرار گرفته است که می‌تواند با توجه به کتیبه‌ها، جنبه‌های هنری و معنوی، به ویژه نقاشی‌های دیواری، جایگاه سغدیان در سرزمین چین مورد بررسی قرار دهد. مهم‌ترین هدف این پژوهش شناساندن یافته‌های سغدیان در شمال چین برای مخاطبان ایران فرهنگی و به تصویر کشاندن اهمیت حضور آن‌ها در موقعیت جغرافیایی جدیدشان، در سرزمین چین است؛ در این راستا، پژوهش حاضر با روش تاریخی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای درصدد پاسخ به این پرسش‌ها است؛ حضور جوامع سغدی در شمال چین چگونه شکل گرفته است و چه ارتباطات فرهنگی را بین سرزمین ایران و چین نشان می‌دهد؟ نتایج پژوهش یافته‌های جدید سغدیان در شمال چین، حضور جوامع ابتدایی بسته و سپس جامعه‌ای با تعامل فرهنگی با چینیان را مستند می‌نماید؛ به نظر می‌رسد آن‌ها به شکل خانواده‌های هنرمند، صنعتگر و بازرگان در سرزمین چین فعالیت خود را آغاز و به عنوان بخشی از خانواده‌های ایرانی نقش اقتصادی-فرهنگی خود را شکل دادند که در طی زمان می‌توان کنش فرهنگی مابین دو فرهنگ چین و سغدیان را به تصویر کشید. **کلیدواژگان:** سغدی، شمال چین، نقاشی دیواری، نقاشی سنگی، تعامل فرهنگی.

- I. استاد گروه باستان‌شناسی پیش از تاریخ، پژوهشکده باستان‌شناسی، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران (نویسنده مسئول). Email: m.hessari@richt.ir
- II. دکتری زبان‌های باستان، پژوهشگر بنیاد ایران‌شناسی شعبه استان همدان، همدان، ایران.

ارجاع به مقاله: حصاری، مرتضی؛ و سرمدی جو، آذر، (۱۴۰۴). «دیدگاه‌های نو درباره جوامع سغدیان در شمال چین». مطالعات باستان‌شناسی پارسه ۳۱ (۳۱): ۱۷۲-۱۵۵. <https://doi.org/10.22034/PJAS.1240>
صفحه اصلی مقاله در سامانه نشریه: <https://journal.richt.ir/mbp/article-1-1240-fa.html>

فصلنامه علمی مطالعات باستان‌شناسی پارسه
نشریه پژوهشکده باستان‌شناسی، پژوهشگاه
میراث فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران

ناشر: پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری

© حق انتشار این مستند، متعلق به نویسنده (گان) آن است. © ۱۴۰۴ ناشر این مقاله، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری است. این مقاله تحت گواهی زیر منتشر شده و هر نوع استفاده غیرتجاری از آن مشروط بر استناد صحیح به مقاله و با رعایت شرایط مندرج در آدرس زیر مجاز است.

Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

© The Author(s)

مقدمه

جاده ابریشم، شاهراهی بازرگانی، فرهنگی و ارتباطی است که جغرافیدان آلمانی به نام «فردیناند فون ریشت هوفن» (۱۸۳۳-۱۹۰۵ م.) با اهداف استعمارگری قدیم آن را نام‌گذاری کرد. این مسیر تاریخی-اقتصادی و فرهنگی از غرب چین آغاز و پس از گذر از آسیای میانه، غرب آسیا (ایران فرهنگی) منطقه دریای مدیترانه و در نهایت به اروپا ختم می‌گردد. در قرن ۲۰ م. اهمیت و مطالعه جاده ابریشم بیشتر گردید که در این میان می‌توان به محققان تورفان و بررسی‌های باستان‌شناسی توسط «مارک آورل اشتاین» و «شون هیدین» نام برد (Richthofen, 1877; Hopkirk, 1980; Trümpler, 2008; Chin, 2013، (نقشه ۱)؛ از این رو، ایران با توجه به گستره زمینی و دریایی، به عنوان مرکز ثقلی در ارتباطات بازرگانی-فرهنگی راه ابریشم جایگاه ارزشمندی دارد؛ هرچند در برخی مقاطع نسبت به برخی تاجران خارجی تأثیرش کم‌رنگ گردید (Qin, 2024: 118). اهمیت سغدیان در سالنامه‌های چینی و سفرنامه‌های افراد مختلف به خوبی قابل استناد است (Belenizki, 1986: 7-8; Feltham, 1986، (نقشه ۲). سغدیان، مردمانی از اقوام ایران شرقی باستان هستند که از نظر جغرافیایی میان ایران باستان و چین واقع بودند. سغد محدوده‌ای در امتداد رودخانه زرافشان، واحه‌های پنبجکت و سمرقند بین آمودریا در شمال و سیردریا، در جنوب مستند شده است؛ این محدوده در برخی مراحل زمانی گستره جغرافیایی بیشتری مانند واحه‌های بخارا، فرغانه و چاچ (تاشکند) نام‌برد (de la Vaissiere, 2004) گستره شبکه‌های اقتصادی-فرهنگی سغدیان به ایستگاه‌های بین‌راهی مناسب به خوبی قابل شناسایی است (نقشه ۳) و حتی این ارتباطات فرهنگی را می‌توان میان سغدیان و باختریان از دوره مفرغ جدید بازسازی نمود (Teufer, 2003). سغدیان براساس منابع از دوره‌های، مابین ۲۰۶ تا ۲۲۰ م. حضورشان در چین به اثبات رسیده است؛ آن‌ها به نظر به شکل خانواده‌های هنرمند، صنعتگر و بازرگان در سرزمین چین فعالیت خود را آغاز و به عنوان بخشی از خانواده‌های ایرانی نقش اقتصادی-فرهنگی خود را شکل دادند و در طی زمان می‌توان یک کنش فرهنگی مابین دو فرهنگ چین و نیز سغدیان را به تصویر کشید (Mao, 2023: 159; Zhao & Ghazanfari, 2024: 161-18).

حضور سغدیان در سرزمین چین با حفظ اعتقادات معنوی خود، آئین دینی، با اصل دیپلماسی ابریشم که همانا صلح‌آمیز بودن در جامعه میهمان است، برخی از آئین و فرهنگ مردم چین را دریافت کرده و با ترکیب آئین خود، نوعی ارتباط فرهنگی شکل گرفت (Marshak, 2002; Grenet & Sims-Williams, 2007; Grenet, 2015). چنین رویکردی، به خوبی در شمال و غرب چین مستند است. مهم‌ترین سند مادی را می‌توان پذیرش برخی از آئین‌های معنوی در تدفین سغدیان معرفی کرد (Zhao & Ghazanfari, 2024: 164-165). این روش یک نوع درایت در پذیرش محدود از آئین جامعه میهمان در سکونتگاه‌های خود، نه تنها در چین، بلکه در مسیر جاده ابریشم، رقم زده شد که این روش -دیپلماسی فرهنگی راه ابریشم سغدیان- نام‌گذاری شده است. این دیپلماسی فرهنگی هیچ‌گونه ارتباطی به وفادار بودن یا نبودن سغدیان به آئین اصلی خود ندارد، بلکه همان دیپلماسی فرهنگی راه ابریشم که آنان انجام داده‌اند.

پرسش پژوهش: پرسش‌های اصلی پژوهش حاضر بدین قرار است؛ حضور جوامع سغدی در شمال چین چگونه شکل گرفته است و چه ارتباطات فرهنگی را نشان می‌دهد؟

روش پژوهش: روش پژوهش در جستار حاضر با روش تاریخی-تحلیلی مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای صورت گرفته است. این پژوهش براساس مستندات منتشرشده از کاوش‌های جدید چین که مدارک مستندی درخصوص حضور سغدیان را نشان می‌دهد، درصدد شناساندن یافته‌های جوامع سغدی در شمال چین و ترسیم اهمیت حضور آن‌ها در موقعیت جغرافیایی جدیدشان، برآمده است.

بحث و تحلیل

براساس منابع، مشخص است که در ابتدا نمایندگی‌های جامعهٔ سغدی در سرزمین چین، در سیستم اداری چینی پذیرفته و ادغام فرهنگی نشده است؛ در طی زمان، سغدیان هم به فعالیت‌های خود ادامه دادند و در کنار دیگر گروه‌های خارجی در سرزمین چین به‌ویژه در قرون پنج میلادی به بعد جایگاه اجتماعی پراهمیتی کسب کردند و در دیوان پادشاهی چین حضور یافتند؛ علت این گسترش را قدرتمند شدن امپراتوری «وی» (Wei) به لحاظ حضور اقوام سلسلهٔ «توبا» (Touba) از مغولستان ارزیابی می‌کنند. سلسلهٔ توبا با جوامع خارجی دیگر که در شمال چین بودند، متحد شدند؛ سغدی‌ها با توجه به این اتحاد نقش بهتری در سیستم تجاری-فرهنگی در محدودهٔ شمال چین، به دست می‌آورند. این رشد به آنجا می‌رسد که سغدیان به دربار چینیان حتی به مناصب بالای نظامی می‌رسند (Müller, 2008: 122-23)؛ لقب «ساباو» (Sabao) نام چینی است که همان نام رهبری هر نمایندگی سغدی، که هر جامعهٔ سغدی با ۲۰۰ خانوادهٔ سغدی، نامیده شدند. آن‌ها بر کلیهٔ امور نظارت و انتصابات در داخل کلونی سغدی را انجام می‌دادند؛ هم‌چنین دولت مرکزی برخی وقت‌ها نمایندگان ویژه‌ای را برای کمک به مدیریت حکمرانی ساباو به آسیای مرکزی می‌فرستاد؛ چنین نقش فرستادهٔ ویژه‌ای داشت. پس همان‌گونه که سغدیان در ابتدای حضورشان به شکلی بسته، فقط با اعضای خانواده‌های آسیای میانه‌ای (در میان خانوادهٔ بزرگ سغدی) ازدواج می‌کردند؛ چراکه در یک جامعهٔ محدود درون فرهنگی زندگی می‌کردند و ارتباط عمیقی با جامعهٔ میزبان، چینی‌ها، نداشتند؛ در طی زمان به شکل جوامع چند فرهنگی، پذیرش جوامع دیگر به‌ویژه میزبان، مناسبات میان فرهنگی پیشرفته‌ای را شکل دادند؛ هم‌زمان بایستی بیان کرد که آئین اصلی سغدی‌ها بیشتر همان اعتقادات پارسی و سغدی (ایران شرقی)، زرتشتی است؛ هرچند آئین‌های دیگری را در مراسم آئینی خود مانند میتراپرست و بودایسم حضور پیدا می‌کنند (در این خصوص ر. ک. به: Grenet, 2005; Ashurov, 2020: 15-22).

براساس یافته‌های قبورسنگی جدید، نقش و حضور سغدیان از یک نقش فرعی به یک نقش اصلی به‌خوبی در هنر این قبورسنگی مشخص می‌گردد؛ این نقش در امور اداری، بازرگانی و هنری درباری به شکل یک بخشی از فرهنگ چین و نه یک جامعهٔ بسته با صرف فقط کسب اقتصادی تغییر یافته است. در هنر به‌جا مانده از قبور شمال چین، مشخص شد که سغدیان در مراسم‌های خود هنر ایرانی و خلق صحنه‌های طبیعی شکار و نوع پوشاکشان براساس هنر پارسی و ایران شرقی (سغدی) است؛ بعدها پارچه‌های ایرانی و چینی را در نوع لباس چینی را نیز انتخاب کردند. مجموعه‌های جدید سغدیان در چین نوعی نگاه جدیدی بر حضور آن‌ها در چین، به خصوص بعد از دوره‌ای که خود را در چین، با حفظ اصول هنری و اعتقادی سرزمین اصلی خود، به شکل هم‌زیستی فرهنگی با فرهنگ محلی درآمیختند. این تغییر روش به هم‌زیستی فرهنگی با جامعهٔ میزبان، یک نوع درایت در پذیرش آئین فرهنگی جامعهٔ میهمان، هرچند نه تمام اصول فرهنگی، در سکونتگاه‌های خود، نه تنها در چین، بلکه در مسیر جادهٔ ابریشم، رقم زده شد. این روش را می‌توان به عنوان دیپلماسی فرهنگی راه ابریشم سغدیان پیشنهاد کرد.

نتیجه‌گیری

مطالعهٔ حضور سغدیان در مسیر بازرگانی-فرهنگی ابریشم و به‌ویژه در سرزمین چین، تصویری روشن از دیپلماسی فرهنگی این قوم ایرانی تبار به دست می‌دهد؛ سغدیان با وجود حفظ آئین‌ها و باورهای معنوی خود، توانستند با بهره‌گیری از درایت فرهنگی، نوعی هم‌زیستی هدفمند با جامعهٔ میزبان ایجاد کنند. یافته‌های باستان‌شناختی، از جمله دیوارنگاره‌های دورهٔ شان‌شان در لوپنور، سنگ‌نوشته‌های خانوادگی در استان شان‌شی، و اسناد برج دیده‌بانی در دون‌هوانگ، همه بر

حضور پررنگ و ساخت‌یافته سغدی‌ان در چین دلالت دارند. این شواهد، به‌روشنی نشان می‌دهد که سغدی‌ان نه تنها در تبادلات بازرگانی، بلکه در تبادل فرهنگی، هنری و زبانی نیز نقشی کلیدی ایفا کردند.

کاربرد نام‌های برگرفته از «سغد» در متون چینی، از جمله «سوته» و «سوگیت»، هم‌چنین پراکندگی آثار هنری، خطی و آئینی آنان در نواحی مختلف چین، نشان از وسعت و نفوذ تمدنی آن‌ها دارد. این تعامل دوسویه، در قالب آن چه «دیپلماسی فرهنگی راه ابریشم سغدی‌ان» نام‌گرفته، نه نشانی از دوری از هویت، بلکه نمونه‌ای از هوشمندی فرهنگی در تطبیق و تعامل با دیگر فرهنگ‌هاست. با توجه به چنین شواهد گسترده و مستند، می‌توان سغدی‌ان را یکی از کنشگران مؤثر فرهنگی و تمدنی در آسیای مرکزی و شرق دانست، که میراث آنان هم‌چنان در مطالعه ارتباطات بین فرهنگی در جهان باستان اهمیت دارد.

سپاسگزاری

در پایان نویسندگان برخود لازم می‌دانند از داوران ناشناس نشریه که با نظرات ارزشمند خود به غنای متن مقاله افزودند، قدردانی نمایند.

درصد مشارکت نویسندگان

مقاله حاضر به صورت مشارکتی و با همکاری نویسندگان به صورت یکسان و برابر به انجام رسیده است.

تضاد منافع

نویسندگان ضمن رعایت اخلاق نشر در ارجاع‌دهی، نبود تضاد منافع را اعلام می‌دارند.